

การอภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีเอกลักษณ์บทบาททางเพศแตกต่างกัน จะมีความพึงพอใจในชีวิตสมรสแตกต่างกันหรือไม่ และผู้ที่มีเอกลักษณ์บทบาททางเพศแบบใดจะมีความพึงพอใจในชีวิตสมรสสูงสุดและต่ำสุด ผู้วิจัยสนใจนำเอาตัวแปรเพศเข้ามาศึกษาร่วมด้วย โดยสนใจว่ากลุ่มตัวอย่างเพศชาย และเพศหญิงที่มีเอกลักษณ์บทบาททางเพศแตกต่างกันจะมีความพึงพอใจในชีวิตสมรสแตกต่างกันหรือไม่ จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่ามัธยฐานเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ความแปรปรวนสองทาง และการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีของเซฟเฟ สามารถอธิบายผลการวิจัยตามสมมติฐานที่เสนอว่า "กลุ่มตัวอย่างที่มีเพศ และเอกลักษณ์บทบาททางเพศแตกต่างกัน จะมีความพึงพอใจในชีวิตสมรสแตกต่างกัน" ดังนี้

สมมติฐานข้อที่ 1 กลุ่มตัวอย่างเพศชายที่มีเอกลักษณ์บทบาททางเพศลักษณะความเป็นชาย จะมีความพึงพอใจในชีวิตสมรสสูงกว่า กลุ่มตัวอย่างเพศชาย ที่มีเอกลักษณ์บทบาททางเพศลักษณะแอนโดรจีนี กลุ่มตัวอย่างเพศชายที่มีเอกลักษณ์บทบาททางเพศลักษณะความเป็นหญิง และกลุ่มตัวอย่างเพศชายที่มีเอกลักษณ์บทบาททางเพศลักษณะที่ไม่ชัดเจน

จากผลการวิจัยที่พบว่า กลุ่มตัวอย่างเพศชายที่มีลักษณะความเป็นชาย มีความพึงพอใจในชีวิตสมรสไม่แตกต่างจากกลุ่มตัวอย่างเพศชายที่มีลักษณะแอนโดรจีนีนั้น อาจอธิบายได้ว่า ความคาดหวังของสังคมไทยในเรื่องที่เกี่ยวกับบทบาททางเพศเปลี่ยนแปลงไป โดยแต่ดั้งเดิม สังคมกำหนดบทบาทความเป็นชายหญิงไว้อย่างชัดเจนมาก ฝ่ายชายถูกกำหนดไว้ในฐานะผู้นำ ผู้ล่าหาญ ในขณะที่หญิงคือผู้ตาม ผู้ที่อยู่เบื้องหลัง ดังคำพังเพยที่ว่า "ชายเป็นข้างทำหน้า หญิงเป็นข้างทำหลัง" ค่านิยมในเรื่องความแตกต่างทางเพศลักษณะนี้ ยังคงมีอิทธิพลต่อสังคมมาจนถึงยุคสมัยปัจจุบัน ดังจะเห็นได้จากการศึกษาที่พบว่า โดยทั่ว ๆ ไป เด็กชายมักได้รับแรงกดดันจากสังคม เช่น พ่อ แม่ ครู กลุ่มเพื่อน ฯลฯ ให้มีลักษณะความเป็นชาย ซึ่งเป็นลักษณะที่ตรงตามเพศมากกว่าเพศหญิง (Fling and Manoscutz 1972; Lansky 1976, cited by Massad 1981: 1297) แต่จากสภาพสังคมปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไปสู่ความเสมอภาคและความหลากหลายทางบทบาทมากขึ้น ชายและหญิงต้องพัฒนาตนเองให้มีบทบาททางเพศตามที่สถานการณ์เรียกร้อง โดยชายต้องพัฒนาลักษณะความเป็นหญิงให้เกิดขึ้นในตนเอง เพื่อให้สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการ

รับผิดชอบงานบ้าน และดูแลสมาชิกอื่น ๆ ของครอบครัว ในขณะที่บทบาทเดิมของคนที่ยังคงอยู่ชายที่สามารถพัฒนาลักษณะความเป็นหญิงให้เกิดขึ้นในตนเองได้เช่นนี้ ย่อมได้รับการยอมรับจากบุคคลทั่ว ๆ ไป โดยเฉพาะจากคู่สมรส เพราะหัวใจของการครองชีวิตคู่ในยุคใหม่ในความคิดของหญิงทั่ว ๆ ไปนั้น หญิงสมัยใหม่ส่วนใหญ่อาจจะยังยกย่องชายในฐานะผู้นำ ผู้เป็นหัวหน้าครอบครัว แต่หญิงที่ต้องการความยุติธรรม และการปฏิบัติต่อกันและกันให้ดี มิใช่เพียงเฉพาะหญิงเท่านั้นที่เป็นฝ่ายปรนนิบัติ ดังเช่นจากการศึกษาของ Davidson (1984, cited by Bahr 1989 : 109) ที่พบว่าคู่สมรสที่มีความรู้สึกว่าจะไม่ได้รับความยุติธรรมจากชีวิตสมรส มักจะมีความพึงพอใจในชีวิตสมรสต่ำ บุคคลที่รู้สึกว่าได้รับผลประโยชน์น้อย จะมีความพึงพอใจน้อยกว่าบุคคลที่รู้สึกว่าได้รับผลประโยชน์มาก แต่บุคคลที่รับรู้ว่าจะได้รับความยุติธรรม จะมีความพึงพอใจในชีวิตสมรสสูงที่สุด

จากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จึงเกิดค่านิยมเกี่ยวกับบทบาททางเพศในแนวทางที่เน้นความเสมอภาคทางบทบาทมากขึ้น ชายและหญิงจำเป็นต้องพัฒนาบทบาททางเพศทั้งสองลักษณะให้เกิดขึ้นในตน เพื่อที่จะได้สามารถรับภาระงานที่ตนไม่เคยชินได้ ชายที่สามารถพัฒนาตนเองให้มีลักษณะแอนโดรจีน ซึ่งเป็นลักษณะบทบาททางเพศที่เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน ย่อมได้รับการยอมรับจากสังคม ทำให้สามารถปรับตัวได้ดี ดังเช่นที่ Kelley และ Worell (1977, cited by Cook 1985: 24) กล่าวว่า บุคคลที่มีลักษณะแอนโดรจีนจะมีประสบการณ์อย่างกว้างขวางเกี่ยวกับพฤติกรรมในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่ได้รับการยอมรับจากสังคม บุคคลจะมีทักษะในการเลือก และมีทักษะในการกระทำพฤติกรรมที่จะทำให้ประสบผลสำเร็จในการแก้ปัญหา หรือได้รับการเสริมแรงทางบวกจากสังคม ทำให้เป็นบุคคลที่มีความสามารถทางสังคมในระดับสูง สามารถปรับตัวในสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ได้ดี ซึ่งจะส่งผลให้มีความสุข ความพึงพอใจในสิ่งต่าง ๆ รวมทั้งในชีวิตสมรสด้วย แต่อย่างไรก็ตาม อิทธิพลของค่านิยมดั้งเดิม ที่ยึดถือสืบทอดกันมาแต่ในอดีต ก็ยังคงปรากฏอยู่ ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ชายที่มีลักษณะความเป็นชาย และชายที่มีลักษณะแอนโดรจีน ย่อมได้รับการยอมรับจากสังคมทำให้มีความสามารถในการปรับตัวได้ไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน ดังปรากฏจากผลการวิจัยในครั้งนี้ ที่พบว่า ชายที่มีบทบาททางเพศทั้งสองลักษณะ มีความพึงพอใจในชีวิตสมรสไม่แตกต่างกัน

นอกจากจะพบว่าลักษณะแอนโดรจีนเป็นบทบาททางเพศที่ได้รับการยอมรับจากสังคมไทยในยุคปัจจุบันแล้ว ยังอาจกล่าวได้ว่า ลักษณะแอนโดรจีนมีลักษณะที่น่าจะส่งเสริมความพึงพอใจในชีวิตสมรสได้ เนื่องจากเป็นคุณสมบัติทางบวกของทั้งความเป็นชายและความเป็นหญิง ดังนั้น บุคคลที่มีลักษณะแอนโดรจีน จึงหมายถึงผู้ที่มีความเข้มแข็ง เป็นผู้นำ กล้าแสดงออกอย่างเหมาะสม ฯลฯ

ซึ่งเป็นคุณสมบัติของความเป็นชาย ในขณะที่เดียวกัน ก็มีความนุ่มนวล ร่าเริง สามารถให้ความรัก ความอบอุ่น รวมทั้งเข้าอกเข้าใจผู้อื่น ฯลฯ ซึ่งเป็นคุณสมบัติของความเป็นหญิงอยู่ในตัวด้วย (Bem 1974) ลักษณะที่ผสมผสานกันดังกล่าว เอื้ออำนวยต่อความยืดหยุ่นในพฤติกรรมทำให้สามารถแสดง พฤติกรรมได้อย่างเหมาะสม ปรับตัวได้ดีในสถานการณ์ต่าง ๆ มีการปฏิสัมพันธ์ที่มีคุณภาพกับผู้อื่น ซึ่งย่อมหมายถึงบุคคลข้างเคียง คือคู่สมรสของตนด้วย นอกจากนี้ การมีลักษณะดังกล่าว ย่อมทำให้ เป็นผู้มีสุขภาพจิตดี (Bem 1974) ซึ่งชีวิตสมรสของผู้มีสุขภาพจิตดี ย่อมราบรื่นและมีความสุข ความพึงพอใจ ดังนั้น จึงอาจสรุปได้ว่า ลักษณะแอนโดรจีนีเอื้ออำนวยต่อความยืดหยุ่นในการ ปรับตัว การปฏิสัมพันธ์ที่มีประสิทธิภาพ และสุขภาพจิต อันนำมาซึ่งชีวิตสมรสที่มีความพึงพอใจสูง นั้นเอง เมื่อพิจารณาในแง่การกระทำบทบาทในครอบครัว อาจกล่าวได้ว่า ชายที่มีบทบาททางเพศ ลักษณะแอนโดรจีนี ย่อมมีความสามารถในการกระทำบทบาทต่าง ๆ ในครอบครัวได้อย่างมี ประสิทธิภาพ บุคคลประเภทนี้ จึงมีชีวิตที่มีความสุขและความพึงพอใจ (Bahr, et al. 1983; Burr, et al. 1979; Rollins and Galligan 1978, cited by Bahr 1989: 106)

จากเหตุผลทั้งหมดที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่า ผลการวิจัยที่ได้ไม่สนับสนุนสมมติฐานที่ตั้งไว้ แต่พบว่าค่าเฉลี่ยของคะแนนความพึงพอใจในชีวิตสมรสที่ได้ อยู่ในทิศทางที่สอดคล้องกับ ผลการวิจัยของ Zieler (1983) ที่พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีบทบาททางเพศลักษณะแอนโดรจีนี มีความพึงพอใจในชีวิตสมรสสูงสุด รองลงมาได้แก่กลุ่มตัวอย่างที่มีบทบาททางเพศลักษณะตรงตาม เพศ ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่มีบทบาททางเพศลักษณะที่ไม่ชัดเจน มีความพึงพอใจในชีวิตสมรสต่ำที่สุด และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Gall (1981) ที่พบว่า สามีที่มีบทบาททางเพศลักษณะ แอนโดรจีนี มีความสามารถในการปรับตัวในชีวิตสมรสดีกว่าสามีที่มีบทบาททางเพศลักษณะอื่น ๆ นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Kassoy (1981) ซึ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง บทบาททางเพศลักษณะแอนโดรจีนีกับการปฏิสัมพันธ์ในชีวิตสมรส Kassoy พบว่า กลุ่มตัวอย่าง ที่มีบทบาททางเพศลักษณะแอนโดรจีนี มีการปฏิสัมพันธ์ในชีวิตสมรสดีกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีบทบาท ทางเพศลักษณะอื่น ๆ ในแง่ของลักษณะการปฏิสัมพันธ์พบว่า คู่สมรสที่มีบทบาททางเพศลักษณะ แอนโดรจีนี มีการปฏิสัมพันธ์ต่อกันและกันในทางบวกมากกว่า และมีการปฏิสัมพันธ์ต่อกันและกัน ในทางลบน้อยกว่าคู่สมรสที่มีบทบาททางเพศลักษณะอื่น ๆ

สมมติฐานข้อที่ 2 กลุ่มตัวอย่างเพศหญิงที่มีเอกลักษณ์บทบาททางเพศลักษณะแอนโดรจีนี จะมีความพึงพอใจในชีวิตสมรสสูงกว่า กลุ่มตัวอย่างเพศหญิงที่มีเอกลักษณ์บทบาททางเพศลักษณะ ความเป็นหญิง กลุ่มตัวอย่างเพศหญิงที่มีเอกลักษณ์บทบาททางเพศลักษณะความเป็นชาย และกลุ่ม

ตัวอย่างเพศหญิงที่มีเอกลักษณ์บทบาททางเพศลักษณะที่ไม่ชัดเจน

ผลการวิจัยที่ได้ไม่สนับสนุนสมมติฐานข้อนี้ ดังจะเห็นได้จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลในตารางที่ 18 ซึ่งพบว่า กลุ่มตัวอย่างเพศหญิงที่มีบทบาททางเพศลักษณะแอนโดรจีนี และลักษณะความเป็นหญิง มีความพึงพอใจในชีวิตสมรสไม่แตกต่างกัน แต่ทั้งสองกลุ่มมีความพึงพอใจในชีวิตสมรสสูงกว่ากลุ่มตัวอย่างเพศหญิงที่มีบทบาททางเพศลักษณะความเป็นชาย และลักษณะที่ไม่ชัดเจน โดยกลุ่มตัวอย่างเพศหญิงที่มีบทบาททางเพศลักษณะความเป็นชายและลักษณะที่ไม่ชัดเจน มีความพึงพอใจในชีวิตสมรสไม่แตกต่างกัน

จากผลการวิจัยที่พบว่า หญิงที่มีลักษณะแอนโดรจีนี มีความพึงพอใจในชีวิตสมรสไม่แตกต่างจากหญิงที่มีลักษณะความเป็นหญิงนั้น อาจอธิบายได้ว่า ในสภาพสังคมปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไป จากความเจริญรุดหน้าทางเทคโนโลยีและการพัฒนาอุตสาหกรรม ทำให้ความแตกต่างทางสรีระและการใช้พลังกำลังในการทำงานมีความสำคัญน้อยลงมาก ประกอบกับสภาพความจำเป็นทางเศรษฐกิจและจากการที่หญิงมีโอกาสดำเนินการศึกษาสูงขึ้น ความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ทำให้หญิงได้พัฒนาบทบาทของตนเอง จากบทบาทแม่บ้านที่ต้องเลี้ยงดูบุตรและดูแลกิจกรรมต่าง ๆ ภายในบ้าน ไปสู่หญิงที่สามารถออกไปทำงานนอกบ้าน และเป็นส่วนสำคัญในการหารายได้มาจุนเจือครอบครัวอีกส่วนหนึ่ง เมื่ออยู่นอกบ้านหญิงต้องรับภาระหน้าที่และแสดงบทบาทต่าง ๆ เช่นเดียวกับชาย จึงต้องพัฒนาลักษณะความเป็นชายให้เกิดขึ้นในตนเอง เช่น ความสามารถในการเป็นผู้นำ ความเข้มแข็ง มีอารมณ์หนักแน่นมั่นคง เพราะคุณลักษณะเหล่านี้จำเป็นต่อความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงานของหญิง แต่อย่างไรก็ตามเมื่อกลับสู่บ้านภาระหน้าที่เดิมของตนก็ยังคงอยู่ดังเช่น บทความเรื่องโณมนาสตรียุคใหม่ ของนิภา ทองไทย (2520 : 50) ที่กล่าวว่า "ปัญหาที่สตรีส่วนใหญ่กำลังเผชิญอยู่ในปัจจุบันคือ การกระทำหน้าที่ของตนภายนอกบ้านให้เท่าเทียมบุรุษ และพร้อมกันนั้นต้องรับภาระหน้าที่ภายในครอบครัวมากกว่าบุรุษ" หรือจากบทความประกอบการสัมมนาของกาญจนา แก้วเทพ (2532 : 31) ที่กล่าวว่า "มีการผลักดันผู้หญิงให้ออกไปทำงานนอกบ้าน แต่อีกด้านหนึ่งงานบ้านที่เคยเป็นของคู่โลกกับหญิงมาเป็นเวลายาวนานก็ยังคงเป็นภาระหน้าที่ของผู้หญิงปัจจุบันอยู่ ทำให้ผู้หญิงสมัยใหม่อยู่ในภาวะงานหลวงไม่ให้ขาดงานราษฎร์ไม่ได้เว้น" หญิงต้องแสดงสองบทบาทในเวลาเดียวกัน จึงอาจทำให้เกิดความขัดแย้งทางบทบาท (Role Conflict) ระหว่างบทบาทในครอบครัวกับบทบาททางอาชีพขึ้นได้ โดยเฉพาะเมื่อต้องเผชิญกับความยากลำบากในการเชื่อมโยงบทบาททั้งสองเข้าด้วยกันอันเนื่องมาจากความคาดหวังของสังคมที่ขัดแย้งกัน ระหว่างค่านิยมดั้งเดิม ที่ต้องการให้หญิงยังคงรักษาหน้าที่ของการ

เป็นแม่ศรีเรือนที่ติดกับค่านิยมยุคใหม่ที่มีได้คาดหวังให้หญิงเป็นแม่บ้านที่ดีเพียงอย่างเดียว แต่ยังคงมีความคาดหวังเกี่ยวกับบทบาททางอาชีพเพิ่มมากขึ้นด้วย ในสถานการณ์ที่หญิงต้องเผชิญกับความคาดหวังที่ขัดแย้งกันเช่นนี้ สิ่งที่มาคือ ความตึงเครียดทางบทบาท (Role Strain) ดังนั้นหญิงอาจหาวิธีการลดความขัดแย้งเหล่านี้ลง โดยให้ความสำคัญกับบทบาทใดบทบาทหนึ่งมากกว่าอีกบทบาท ซึ่งเมื่อนำบทบาททั้งสองมา เชื่อมโยงกับลักษณะบทบาททางเพศ อาจกล่าวได้ว่า หญิงที่มีลักษณะแอนโดรจีนี น่าจะมีโอกาสเกิดความขัดแย้งทางบทบาทได้สูงกว่าหญิงที่มีลักษณะความเป็นหญิง เนื่องจากหญิงที่เป็นแอนโดรจีนีมีลักษณะร่วมของทั้งความเป็นชายและความเป็นหญิงอยู่ในตน ซึ่งลักษณะเด่นของความเป็นชายประการหนึ่งได้แก่ การมุ่งความสำเร็จตามเป้าหมาย หรือมุ่งสัมฤทธิ์ผลในการทำงาน (Parson and Bales 1955, cited by Kaplan and Sedney 1980: 7) หญิงกลุ่มนี้ จึงมีความคาดหวังในหน้าที่การงานสูง ซึ่งขัดแย้งกับความคาดหวังของสังคม ที่ยังคงคาดหวังให้หญิงเห็นความสำคัญของครอบครัว มากกว่าความประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ ส่วนหญิงที่มีลักษณะความเป็นหญิงนั้น โอกาสที่จะเกิดความขัดแย้งทางบทบาทน่าจะต่ำ เพราะถึงแม้ว่าสภาพสังคมจะเปลี่ยนแปลงไป หรือแม้ว่าผลการวิจัยหลาย ๆ งานวิจัยจะแสดงให้เห็นว่า แนวโน้มในบทบาทของสตรีต่อครอบครัวจะเปลี่ยนไปจากค่านิยมเดิม แต่เมื่อนำข้อเท็จจริงมาวิเคราะห์จะพบว่า สังคมไทยยังคงไว้ซึ่งอิทธิพลทางวัฒนธรรมของระบบครอบครัวแบบดั้งเดิมอยู่ไม่น้อย (วัชรรา คลายนาท 2526 : 27) โดยในเพศหญิงสังคมไทยยังคงให้ความสำคัญกับเรื่องครอบครัวมากกว่าการประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน ประกอบกับในเพศชายภาพพจน์ของชายในสังคมตั้งแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน ชายปลูกฝังภาพความเป็นผู้นำไว้ในสังคมอย่างเห็นวแน่นอน ทำให้หญิงเกิดความเชื่อว่า ชายต้องเป็นนาย เป็นผู้รับผิดชอบ ผู้พิทักษ์ ส่วนหญิงเป็นเพียงผู้ตาม เมื่อจะแต่งงานก็จะเลือกชายที่สามารถคุ้มครองดูแลตนได้ ผู้หญิงสมัยใหม่หลายคนยังรับเอาความคิดที่ว่า สามียเป็น "ฉัตรแก้วกันแดด งามหน้างามเนตรทุกเวลา" เอาไว้ (พิมพ์การัง 2518, อ้างถึงใน พิมพ์ฤทัย ชูแสงศรี 2534 : 142) ความคิดเช่นนี้ สืบทอดกันมา โดยตลอดอย่างยากที่จะขจัดออกได้อย่างสิ้นเชิง

จากค่านิยมที่สืบทอดกันมาดังกล่าว จะเห็นได้ว่า สังคมไทยยังคงมีความคาดหวังในบทบาททางเพศแบบดั้งเดิมอยู่มาก ดังนั้น หญิงที่มีลักษณะความเป็นหญิง จึงอาจได้รับการยอมรับและได้รับการเสริมแรงจากสังคม ทำให้ได้รับประสบการณ์ที่น่าพึงพอใจ และเกิดความพึงพอใจในสิ่งต่าง ๆ รวมทั้งในชีวิตสมรสด้วย ดังปรากฏจากข้อมูลการวิจัยในครั้งนี้ ที่พบว่า หญิงที่มีลักษณะความเป็นหญิงมีความพึงพอใจในชีวิตสมรสไม่แตกต่างจากหญิงที่มีลักษณะแอนโดรจีนี

เมื่อพิจารณาในกลุ่มตัวอย่างเพศหญิงที่มีบทบาททางเพศลักษณะความเป็นชาย และ ลักษณะที่ไม่ชัดเจน พบว่า ทั้งสองกลุ่ม มีความพึงพอใจในชีวิตสมรสไม่แตกต่างกัน และมีความ พึงพอใจในชีวิตสมรสต่ำกว่ากลุ่มตัวอย่างเพศหญิงที่มีบทบาททางเพศลักษณะแอนโดรจีนีและลักษณะ ความเป็นหญิง ผลที่เป็นดังนี้อาจอธิบายได้ว่า หญิงที่มีลักษณะความเป็นชายสูง แม้จะมีความ สามารถในหน้าที่การงาน แต่จะเป็นคนที่มีลักษณะไม่ตรงตามความคาดหวังของสังคมสำหรับ เพศหญิง คือไม่มีความนุ่มนวล น่ารัก ดังเช่นหญิงที่มีลักษณะความเป็นหญิงผู้ซึ่งอาจไม่ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานเท่าที่ควร แต่มีความอ่อนโยน นุ่มนวล และช่างปรนนิบัติ เอาอกเอาใจ ซึ่งเป็นลักษณะที่จำเป็นสำหรับชีวิตคู่ ดังนั้น อาจสรุปได้ว่า ในเพศหญิงนั้น ความเป็นหญิง เป็น ลักษณะที่พึงปรารถนาสำหรับชีวิตสมรส มากกว่าลักษณะความเป็นชาย ซึ่งสะท้อนให้เห็นได้จากผล การวิจัยที่พบว่า หญิงที่มีลักษณะความเป็นชาย มีคะแนนความพึงพอใจในชีวิตสมรสต่ำกว่าหญิงที่มี ลักษณะความเป็นหญิง และลักษณะแอนโดรจีนี

จากทั้งหมดที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่า ผลการวิจัยไม่สนับสนุนสมมติฐานที่ตั้งไว้ แต่พบว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนนความพึงพอใจในชีวิตสมรสที่ได้ อยู่ในทิศทางที่สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Ziegler (1983) และ Kassoy (1988) ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ซึ่งสรุปได้ว่ากลุ่มตัวอย่างทั้ง ชายและหญิง ที่มีบทบาททางเพศลักษณะแอนโดรจีนี มีความพึงพอใจในชีวิตสมรสสูงที่สุด รองลง มาได้แก่ กลุ่มตัวอย่างที่มีบทบาททางเพศลักษณะตรงตามเพศ และกลุ่มตัวอย่างที่มีบทบาททางเพศ ลักษณะที่ไม่ชัดเจนมีความพึงพอใจในชีวิตสมรสต่ำที่สุด และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Vernon (1981: 4777) ที่พบว่า ภรรยาที่มีบทบาททางเพศลักษณะแอนโดรจีนี จะสามารถปรับตัวในชีวิต สมรสได้ดีกว่าภรรยาที่มีบทบาททางเพศในลักษณะอื่น ๆ

สมมติฐานข้อที่ 3 กลุ่มตัวอย่างทั้งเพศชายและเพศหญิง ที่มีเอกลักษณ์บทบาททางเพศลักษณะที่ไม่ ชัดเจน จะมีความพึงพอใจในชีวิตสมรสต่ำสุด

ผลการวิจัยที่ได้ไม่สนับสนุนสมมติฐานข้อนี้ทั้งหมด ดังจะเห็นได้จากผลการวิเคราะห์ ข้อมูล ในตารางที่ 17 และ 18 ที่พบว่า ในกลุ่มตัวอย่างเพศชาย ผู้ที่มีบทบาททางเพศลักษณะที่ ไม่ชัดเจน มีความพึงพอใจในชีวิตสมรสต่ำที่สุด แต่ในกลุ่มตัวอย่างเพศหญิง ผู้ที่มีบทบาททางเพศ ลักษณะที่ไม่ชัดเจน มีความพึงพอใจในชีวิตสมรสไม่แตกต่างจากกลุ่มตัวอย่าง เพศหญิงที่มีบทบาท ทางเพศลักษณะความเป็นชาย แต่ก็พบว่า ทั้งสองกลุ่มมีความพึงพอใจในชีวิตสมรสต่ำที่สุดเช่นกัน

ถึงแม้ผลที่ได้ จะไม่สนับสนุนสมมติฐาน แต่ก็พบว่า มีแนวทางที่สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Ziegler (1983) ที่พบว่า ผู้ที่มีบทบาททางเพศลักษณะที่ไม่ชัดเจน มีความพึงพอใจในชีวิตสมรสต่ำกว่าผู้ที่มีบทบาททางเพศลักษณะอื่น ๆ ผลที่เป็นดังนี้อาจอธิบายได้ว่า ผู้ที่มีบทบาททางเพศลักษณะที่ไม่ชัดเจน ถือว่า เป็นผู้ที่ไม่ประสบความสำเร็จในการแสวงหาเอกลักษณ์บทบาททางเพศ เขาจะมีความสับสนในบทบาทของตนเอง เนื่องจากมีการรับรู้เกี่ยวกับบทบาทที่เหมาะสมกับเพศของตนตามที่สังคมกำหนดไว้อย่างไม่ชัดเจน หรืออาจกล่าวได้ว่า ผู้ที่มีบทบาททางเพศลักษณะที่ไม่ชัดเจน เป็นผู้ที่ไม่สามารถพัฒนาบทบาททางเพศตามความคาดหวังของสังคมที่เหมาะสมกับเพศของตนได้ เป็นผลให้ไม่สามารถตอบสนองต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม โดยอาจแสดงออกในลักษณะที่ไม่เป็นที่พึงปรารถนาของสังคม หรืออาจเป็นการตอบสนองที่ไม่เหมาะสมกับเพศของตนก็ได้ จึงทำให้เกิดปัญหาการปรับตัวในการอยู่ร่วมกับบุคคลอื่น (Dusek and Selva 1984)

จากผลการวิจัยในครั้งนี้ มีประเด็นที่น่าสนใจบางประการ เช่นพบว่า ลักษณะความเป็นหญิง เป็นลักษณะที่ค่อนข้างสำคัญ และมีความจำเป็นสำหรับชีวิตคู่ มากกว่าลักษณะความเป็นชาย สังเกตได้จากในเพศชายพบว่า ผู้ที่มีลักษณะแอนโดรจีนี มีความพึงพอใจในชีวิตสมรส ไม่ต่างจากผู้ที่มีลักษณะความเป็นชาย ส่วนในเพศหญิง ผู้ที่มีลักษณะความเป็นหญิง มีความพึงพอใจในชีวิตสมรส ไม่ต่างจากผู้ที่มีลักษณะแอนโดรจีนี และยังพบว่า ในเพศหญิง ผู้ที่มีลักษณะความเป็นชาย มีความพึงพอใจในชีวิตสมรสต่ำมาก และไม่ต่างจากผู้ที่มีลักษณะที่ไม่ชัดเจน ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีความพึงพอใจในชีวิตสมรสต่ำที่สุด เพราะฉะนั้น จึงน่าจะสรุปได้ว่า ลักษณะความเป็นหญิงเป็นบทบาททางเพศที่จำเป็นสำหรับชีวิตสมรสในสังคมไทย มากกว่าลักษณะความเป็นชาย แต่อย่างไรก็ตาม งานวิจัยครั้งนี้ยังมีข้อจำกัด เนื่องจากเป็นการศึกษาความพึงพอใจในชีวิตสมรสของคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเพียงฝ่ายเดียว แต่ในข้อเท็จจริงแล้ว อาจเป็นไปได้ว่า ลักษณะบทบาททางเพศของคู่สมรสทั้งสองฝ่าย มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในชีวิตสมรสของอีกฝ่ายหนึ่งด้วยก็ได้ ดังนั้น ในการวิจัยครั้งต่อไป ถ้าเป็นไปได้ น่าจะมีการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับลักษณะบทบาททางเพศของคู่สมรส โดยการจับคู่คู่สมรสตามลักษณะบทบาททางเพศแบบต่าง ๆ เพื่อเปรียบเทียบความพึงพอใจในชีวิตสมรสว่าจะมีความแตกต่างกันในแนวทางเช่นใด